



Станіслав Станіславович Малюта: до 70-річчя від дня народження

23 лютого 2008 року виповнилося 70 літ від дня народження доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, завідувача відділу молекулярної генетики Інституту молекулярної біології і генетики НАН України Станіслава Станіславовича Малюти.

Професор С. С. Малюта – один із провідних генетиків України. З його ім'ям пов'язані пріоритетні дослідження мутагенної дії вірусів і нуклеїнових кислот, удостоєні Державної премії України (1998 рік), трансгеноз і супутні питання, структурно-функціональна організація генів і генетичних систем. Він зробив великий внесок у розробку широкого кола проблем загальної і молекулярної генетики, у відновлення української генетики, розгромленої у період лисенківщини. Наукові праці професора С. С. Малюти широко відомі як у нашій країні, так і за кордоном.

Станіслав Станіславович народився 23 лютого 1938 р. в с. Ковалівка Ярмолинецького району Хмельницької області. Після закінчення у 1960 р. Української сільськогосподарської академії (нині – Національний аграрний університет) працював на Первомайській дослідно-селекційній станції (Крас-

нодарський край, РФ), де вперше в СРСР виявив форми цукрового буряка з цитоплазматичною чоловічою стерильністю. У 1961 р. енергійний і перспективний агроном-дослідник вступив до аспірантури за спеціальністю «генетика» у ЦРБС (нині – Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка), навчався він у щойно створеному відділі генетики під керівництвом В. П. Зосимовича. У 1961–1968 роках працював під керівництвом С. М. Гершензона в Інституті мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного АН УРСР, а з 1968 р. – у Секторі (з 1973 року – Інституті) молекулярної біології і генетики НАН України, де пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу молекулярної генетики, який очолює з 1978 р. У 2002–2003 рр. працював також заступником директора інституту з наукової роботи. Нині – заступник академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

У 1970 р. С. С. Малюта захистив кандидатську дисертацію (науковий керівник С. М. Гершензон), а в 1986 – докторську за спеціальністю «генетика». 1995 року Станіславу Станіславовичу присвоєно вчене звання професора, а в 2000 р. його обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «генетика мікроорганізмів».

Наукові досягнення професора С. С. Малюти з вивчення мутагенної дії вірусів отримали міжнародне визнання. Ним доведено здатність як інфекційних, так і неінфекційних вірусів викликати мутації, а також встановлено, що мутагенна дія вірусів є високоспецифічною. Результати цих досліджень стали першою пересторогою проти неконтрольованого використання живих вірусних вакцин, оскільки вони можуть бути мутагенними, що в подальшому підтверджено в дослідках інших учених. Станіслав Станіславович також вперше висунув положення про те, що віруси як мутагенні чинники відіграють певну роль в еволюції.

Дослідження С. С. Малюти в 70–80 рр. минулого століття були спрямовані на вирішення проблеми перенесення чужорідної генетичної інформації. Отримані ним та співробітниками результати свідчать про те, що чужорідні віруси (бактеріофаги) і ДНК здатні поглинатися клітинами рослин і ссавців, а процес поглинання є повністю керованим і його ефективність може бути істотно збільшена за спеціальних умов; послідовності поглинених ДНК можуть зберігатися в клітинах протягом багатьох клітинних поколінь; поглинуті гени здатні експресуватися за нових умов; генно-інженерні маніпуляції супроводжуються різноманітними цитогенетичними і генетичними ефектами.

Професор С. С. Малюта продовжує активні дослідження структурно-функціональної організації елементів генетичної системи бактерій, рослин і людини. Головні досягнення тут отримано на двох системах: групі генів, які кодують біосинтез лізину у сінної палички і бактерій рубця, та системі рестрикції–модифікації в іншого виду бацил *B. natto*. До початку робіт С. С. Малюти та співробітників практично нічого не було відомо про організацію генів біосинтезу лізину у бацил, стрептококів і ентерококів, окрім двох–трьох мутацій, локалізованих в одному локусі хромосоми сінної палички поблизу генів біосинтезу рибофлавіну і споруляції. Ним уперше встановлено, що всі структурні гени розташовані у вигляді кластеру, ці гени було клоновано в бактеріальних плазмідах і виявлено їхню експресію у кишковій паличці; сконструйовано систему експресії зазначених генів у дріжджах-сахароміцетах; отримано і досліджено декілька регу-

ляторних мутантів по біосинтезу лізину; вивчено декілька метаболічних шляхів і ферментних систем біосинтезу лізину у бацил.

Останнім часом член-кореспондент НАН України С. С. Малюта веде дослідження в галузі молекулярної онкогенетики.

Станіслав Станіславович бере активну участь у підготовці наукових кадрів, проводить науково-педагогічну роботу. З 1987 р. за сумісництвом він працював професором кафедри генетики і фізіології рослин і біотехнології, а в 1989–1992 рр. – завідувачем кафедри Національного аграрного університету, в 1996–2002 р. обіймав посаду професора Національного університету «Києво-Могилянська академія». Йому присвоєно звання «Відмінник освіти України». Під керівництвом С. С. Малюти виконано докторську та 16 кандидатських дисертацій.

Професор С. С. Малюта є автором понад 250 наукових праць, у тому числі однієї монографії, чотирьох книг та науково-методичних посібників, двох авторських свідоцтв на винаходи.

С. С. Малюта – активний учасник наукового та громадського життя. Він є членом Міжвідомчої ради з біотехнології при Кабінеті Міністрів України, упродовж 10 років входив до Експертної ради Вищої атестаційної комісії України, є членом двох спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, членом президії Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова та Українського біохімічного товариства, членом редколегії наукових журналів «Біополімери і клітина», «Цитология и генетика», «Український біохімічний журнал», «Вісник» Українського товариства генетиків і селекціонерів та «Studia Biologica».

Щиро вітаємо Станіслава Станіславовича Малюту зі славним ювілеєм і бажаємо йому щасливого творчого довголіття, міцного здоров'я, подальших наукових звершень та наснаги.

В. А. КУНАХ
Президент Українського тов-ва генетиків
і селекціонерів ім. М. І. Вавилова,
член-кореспондент НАН України,
професор